

Prokofjev Op. 94 fuvola és zongora D-dúr Szonátája első tételének ismertetése

Horvát-Karajz Viktória Zsuzsanna

Miskolci Egyetem, Bartók Béla Zeneművészeti Kar

Előadóművészet-klasszikus fuvola BA. II. évfolyam

Témavezető: Krajnik Tiborné Móri Marianna, művésztanár

Tartalomjegyzék

Bevezetés.....	3
1. Szergej Prokofjev életútja.....	4
2. A szonáta.....	4
2.1 A neoklasszicizmus	4
2.2 A szonáta felépítése, formája (barokk, klasszika, 20. század)	5
3. Sz. Prokofjev Op. 94-es D-dúr fuvola és zongora szonátájának elemzése	5
3.1.A szonáta története.....	5
3.2.A szonáta elemzése (első tétel).....	6
3.3 Expozíció	6
3.4.Kidolgozás	9
3.5.Repríz.....	10
Összegzés	10
Irodalomjegyzék.....	11
Függelék.....	12

Bevezetés

Dolgozatom témájául az Orosz Birodalomban született Szergej Prokofjevet és a szerző Op. 94 D-dúr fuvola és zongora szonátáját választottam. Ez a mű a fuvolairodalom egyik legkiemelkedőbb és legkedveltebb darabjai közé tartozik, hiszen nemcsak technikailag, hanem zenei megvalósításában is nem kevés fejtörést okoz a zenésznek.

Prokofjevet a 20. század egyik legkiemelkedőbb zeneszerzőjeként tartják számon. Bár munkásságát nem könnyítette meg az éppen akkor zajló második világháború, mégis rendkívül széles skálán alkotott a szerző, hiszen komponált balettet, programzenét, koncerteket, szimfóniát és operákat is.¹

A 20. században újfajta stílusirányzatok jelennek meg a művészetben. Az emberek félelmeit, zavarodottságait tökéletesen lehet érzékelni a korban íródott műveken keresztül. Ez alól Prokofjev kompozíciói sem kivételek.

Dolgozatomban a szerző életútja, munkássága és a szonáta bemutatása mellett kitérek egyik legkiemelkedőbb, gyermekeknek íródott művének fuvola szólójára is.

1.ábra: Szergej Prokofjev²

¹ <https://cultura.hu/kultura/szergej-prokofjev-70-eve-halt-meg/> [utoljára megtekintve: 2024.11.09.]

² <https://www.mphil.de/en/ueber-uns/musicians/details/sergei-prokofiev> [letöltve: 2024.11.10.]

1. Szergej Prokofjev életútja

1891-ben született a mai Ukrajnában található Szoncovkában. Édesanyjától vette első zongoraleckéit 4 éves korában. Később, 1904-ben elkezdett szentpétervári konzervatóriumi évei alatt Rimszkij-Korszakovtól tanult hangszerelést, zeneelméletet, zeneszerzést, dirigálást és zongorát. Tanulmányait több részletben fejezte be. Először 1909-ben szerezte meg zeneszerzői diplomáját, 1914-ben zongorista tanulmányait fejezte be, majd pedig 1917-ben végzett orgonistaként is. Zongoristaként 17 éves korában lépett először a nyilvánosság elé, mégpedig saját *Ördögi látomások* című művével. Későbbi élete során is gyakran játszotta saját műveit.³

Diplomáinak megszerzése után több európai országba is ellátogatott. Járt Franciaországban, Angliában Svájcban és Rómában. Egy ilyen utazása során találkozott Gyagilev és Sztravinszkij⁴ modernista munkásságával. Ekkor kezdi el felfedezni és megmutatni azokat a zeneszerzői vonásait, amelyek egész munkásságát végigkísérik majd.

A háború miatt több országba is evakuálták a szerzőt és családját. Mivel külföldön több szabadságot élvezhetett, mint Moszkvában, ezért az 1920-as évek környéke lett a legtermékenyebb időszaka. 1936-ban végleg visszaköltözött családjával együtt Moszkvába, ahol több művét is betiltották formalista torzítások, a klasszikus zenei elvek elutasítása, az atonalitás terjesztése és az antidemokratikus tendenciák miatt.⁵

Hosszas betegeskedés után végül 1953. március 5-én halt meg Moszkvában.

2. A szonáta

2.1 A neoklasszicizmus

Az 1920-as években kialakuló irányzat a neoklasszicizmus, melynek célja az volt, hogy visszanyúljon a régebbi korok zeneistílusához, mint például a 17-18. századi barokk stílushoz, azokat felelevenítve, modernizálva. Előnyben részesítik a kisebb zenei apparátusokat és együtteseket. Az irányzat elméleti megalapozói Busoni és Satie voltak. A művekben megőrizték a tonalitást, sokszor bitonális szerkesztési módot alkalmaztak az atonális helyett a szerzők. A szólamok egymással való kapcsolata pedig egyenrangú volt.⁶ Prokofjevet is sorolhatjuk a neoklasszicista zeneszerzők mellé, hiszen műveiben szokatlan, különleges tonalitást, új

³ <https://cultura.hu/kultura/szergej-prokofjev-70-eve-halt-meg/> [utoljára megtekintve: 2024.11.09.]

⁴ <https://www.britannica.com/biography/Sergey-Prokofiev> [utoljára megtekintve: 2024.11.09.]

⁵ Ibid.

⁶ <https://vmek.oszk.hu/00200/00209/00209.pdf> 156. oldal [utoljára megtekintve: 2024.11.09.]

harmóniai megoldásokat hozott létre, de a zenei formát tekintve mégis ragaszkodott a klasszikus szerkesztésmódhoz. Az Op. 94-es fuvolára és zongorára írt szonátája is ilyen klasszikus formában íródott meg.

2.2 A szonáta felépítése, formája (barokk, klasszika, 20. század)

Szonátával már a barokk korban is találkozhattunk. Két fajta szonátát különböztethetünk meg, a templomi szonátát (*sonata da chiesa*) és a kamaraszonátát (*sonata de camera*).⁷ Ezek a zenei kompozíciók szóló, vagy kis apparátusokra készültek, felépítésüket tekintve pedig ciklikusak voltak.

Az 1770-es évektől a bécsi klasszika stílus jegyei meghatározóvá váltak: egyszerű harmónia-vázra törekedtek, a formarészeket elkülönítették szerkezetileg egymástól, az egész tételt egy tematika alapján írták meg. A klasszikus szonátaforma ciklikusan szerkesztett műfaj, 3 vagy 4 tételből áll. Az első tétel egy gyors tétel, ami szonáta-formában íródott, a második lassú tétel, a harmadik egy menüett vagy scherzo, a negyedik tétel pedig egy gyors szonátarondó.⁸

A szonátaforma 3 részből áll. Az első rész, az *expozíció*, ami bemutatja a témát vagy témákat (főtéma, melléktéma, zárótéma), a második egy kidolgozási szakasz, amely szabadon modulálhat különböző hangnembe és akár variálhatja a témákat is vagy valami újat mutat be, a harmadik részt pedig *repríznek* nevezzük, amely az *expozícióban* bemutatott témát hozza vissza eredeti hangnemben.⁹

3. Sz. Prokofjev Op. 94-es D-dúr fuvola és zongora szonátájának elemzése

3.1.A szonáta története

Ezt a szonátát Prokofjev a Moszkvából való evakuálása során komponálta, 1943-ban. Ebben az időszakban komoly fejlődésen ment keresztül zeneszerzőként. Háborús munkáinak köszönhetően, melyek növelték tekintélyét, meghatározhatta megbízásainak mennyiségét és tartalmát. Egy ilyen megbízásból írta meg ezt a szonátát is. A megbízó nem más volt, mint személyes pénzügyi tanácsadója és a Szovjet Zeneszerzők Szövetségének pénzügyi tanácsadója, Levon Atovmyan. A zeneszerző állítása szerint mindig is szeretett volna

⁷ <https://vmek.oszk.hu/00200/00209/00209.pdf> 28.oldal [utoljára megtekintve: 2024.11.09]

⁸ Ibid., 48.oldal [utoljára megtekintve: 2024.11.09.]

⁹ Frank Oszkár (2013): *Hangzó zeneelmélet*. Rózsavölgyi és Társa, Budapest, 169. oldal

komponálni fuvolára: „*Régen vágytam arra, hogy zenét írjak a fuvolára, egy olyan hangszerre, amelyet úgy éreztem, hogy méltatlanul elhanyagolnak.*”¹⁰

Habár ez az egyetlen fuvolára írt műve a szerzőnek, több zenekari művében is fontos szerepet tölt be a fuvola. Ilyen például az Op. 25-ös *D-dúr „Klasszikus” szimfónia*, és a gyermekeknek komponált egyik leghíresebb szimfonikus meséje a *Péter és a farkas*, ahol a fuvola az egyik főszerepet tölti be (madárka).

3.2.A szonáta elemzése (első tétel)

A szonátát klasszikus formában komponálta meg a szerző. A négy tételes mű felosztása a következő: az első tétel klasszikus szonáta formájú tétel, a második stilizált menüett (scherzo), a harmadik lassú (andante) tétel, a negyedik pedig rondó (allegro con brio).

A darab első tétele az egyik leggyakrabban előadott tétel, hiszen többféle tematikájú anyagot mutat be a fuvola hangterjedelmén és technikai lehetőségein keresztül. A tételt a következőképpen oszthatjuk fel formailag: expozíció (D-dúr), ami 1-41. ütem között található, kidolgozási rész (A-dúr) 42-88. ütem, és repríz (D-dúr) 83-130. ütem.

3.3 Expozíció

Az expozíciót tagoljuk főtémára, melléktémára és zárótémára. A főtéma (1-8. ütem és 9-16. ütem) szakasza egy álomszerű motívummal kezdődik (először D-dúrban, másodszor C-dúrban), ezt a hosszú lírai dallama, harmóniai tartalma, ritmusa segíti elő. Ez a motívum az egész szonátán végig kíséri a hallgatóságot. A bevezetésben, expozícióban békés dallamként, a kidolgozási szakaszban hősies karaktert ölt, a reprízben pedig ismétlésként, rekapitulációban csendül fel.¹¹

¹¹<https://digital.library.txst.edu/server/api/core/bitstreams/6f851ae4-dbb8-48a7-b62e-c34d7b231500/content>
[utoljára megtekintve: 2024.11.15.]

SONATA
For Flute or Violin and Piano

New Revised Version Sergei Prokofiev
Op. 94

I

Andantino (♩=80)
Moderato (♩=80)

Flute Version
Violin Version
Piano

1. kottapéllda: Expozíció - a főtéma első 8 üteme¹²

A főtéma másik fele (9-16. ütem) inkább ritmikusabb, táncosabb karakterként mutatkozik be.
A D-dúr után érinti az a-moll hangnemet.

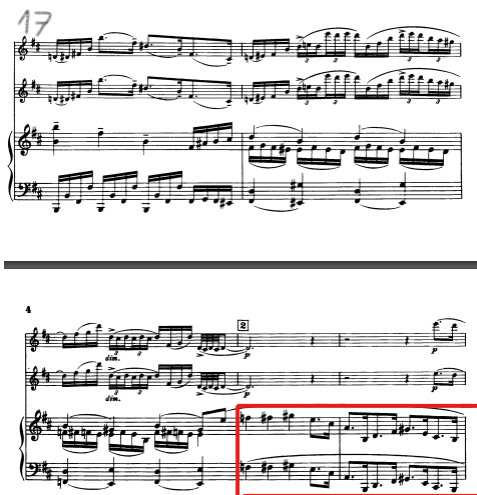
Copyright © 1948, 1965 by G. Schirmer, Inc., ASCAP, New York, NY
International Copyright Secured. All Rights Reserved.
No singing, unauthorized reproduction of this publication is
permitted by Federal law and subject to copyright protection.

2. kottapéllda: A főtéma második fele¹³

¹² <file:///C:/Users/Student/Downloads/Prokofiev%20-%20Sonata.pdf> [utoljára megtekintve: 2024.11.09.]

¹³ Ibid.

A főtéma bemutatása után egy néhány ütemes átvezető szakasz következik (17-21. ütem), rövid bevezető a melléktéma előtt. Ezalatt a pár ütem alatt megerősíti a zeneszerző az új tonikát, ami az A-dúr, ezt a zongora oktáv menetei segítségével (20-21. ütem) szemlélteti.

3. kottapélda: Átvezető szakasz (17-21. ütem)¹⁴

A rövid bevezető után el is érkezünk a melléktémaához (21-38. ütem), ahol négyszer hallhatjuk ugyanazt a témát, csak különböző, párhuzamos periódusokban. Először az új hangnemünkben, A-dúrban ismerjük meg a dallamot, utána modulál a domináns, E-dúr hangnembe. Akkord hangokra épülő dallamát, hagyományos harmóniai séma, jól kivehető kadenciális pontok jellemzik, bár a zongora kromatikus futamokat játszik ezalatt.

4. kottapélda: Melléktéma¹⁵

¹⁴ file:///C:/Users/Student/Downloads/Prokofiev%20-%20Sonata.pdf [utoljára megtekintve: 2024.11.09.]

¹⁵Ibid.

A zárótéma (38-41. ütem) a kíséretben jelenik meg. A-dúr és E-dúr váltakozása után végül, A-dúr hangnemben zárja az expozíciót.

5. kottapélda: Zárótéma¹⁶

3.4. Kidolgozás

A kidolgozási szakasz hirtelen hangulatváltozással indul. A fuvola repetáló „E” hangjai kisdob pergéséhez hasonló motívumként hallhatók, induló-szerűen, utalva a háborúra, harcra.¹⁷

6. kottapélda: Kidolgozási rész¹⁸

A lírai dallam ugyan megmarad, de más karaktert ölt ebben a szakaszban az expozícióból már jól ismert főtema dallam. Dinamikai változás (forte) és a zongoraszólam segítségével „sötétebb” és intenzívebb tónusú hangot kell játszaniuk az előadónak.

¹⁶ file:///C:/Users/Student/Downloads/Prokofiev%20-%20Sonata.pdf [utoljára megtekintve: 2024.11.09.]

¹⁷ <https://digital.library.txst.edu/server/api/core/bitstreams/6f851ae4-dbb8-48a7-b62e-c34d7b231500/content> 44. oldal [utoljára megtekintve: 2024.11.16.]

¹⁸ file:///C:/Users/Student/Downloads/Prokofiev%20-%20Sonata.pdf [utoljára megtekintve: 2024.11.09.]

3.5.Repríz

A repríz zongorakísérettel kezdődik, mégpedig egy kromatikusan lefelé haladó szekvenciával.

7. kottapélda: Repríz¹⁹

A fuvola a belépését követően teljes egészében ismétli a főtéma első felének dallamát (először D-dúr, másodszor C-dúr), utána ahelyett, hogy a főtéma első felének második szakaszát folytatná, a főtéma második részének a végét csatolja hozzá a szerző. A melléktémát D-dúrban zárja le és innen vezeti át a zárótémát. A zárótéma végéhez egy Codát ír, ezzel fejeződik be a tétel D-dúrban.

8. kottapélda: Coda²⁰

Összegzés

Bár ez a szerző egyetlen furolára írt kamara műve, mégis tökéletesen megkomponált darab technikai és zenei szempontból is. A fuvola széles hangterjedelmét kiválóan szemlélteti, rendkívül sok karaktert mutat be, a hangulat változásai pedig szinte részletesen leírják az akkori emberek félelmét, zavarodottságát.

A szonátát 1944-ben hegedűre is átírta Prokofjev, mely szintén nagy népszerűségnek örvend.

¹⁹ <file:///C:/Users/Student/Downloads/Prokofiev%20-%20Sonata.pdf> [utoljára megtekintve: 2024.11.09.]

²⁰ Ibid.

Irodalomjegyzék

Online források:

<https://www.britannica.com/biography/Sergey-Prokofiev> [utoljára megtekintve: 2024.11.09.]

<https://www.mphil.de/en/ueber-uns/musicians/details/sergei-prokofiev> [letöltve: 2024.11.10.]

<https://cultura.hu/kultura/szergej-prokofjev-70-eve-halt-meg/>
[utoljára megtekintve: 2024.11.09.]

<https://digital.library.txst.edu/server/api/core/bitstreams/6f851ae4-dbb8-48a7-b62e-c34d7b231500/content> [utoljára megtekintve: 2024.11.15.]

<https://vmek.oszk.hu/00200/00209/00209.pdf> [utoljára megtekintve: 2024.11.09.]

Nyomtatott forrás:

Frank Oszkár (2013): *Hangzó zeneelmélet*. Rózsavölgyi és Társa, Budapest

Kottapéldák:

<file:///C:/Users/Student/Downloads/Prokofiev%20-%20Sonata.pdf>
[utoljára megtekintve: 2024.11.09.]

Függelék

SONATA
For Flute or Violin and Piano

New Revised Version Sergei Prokofiev
Op. 94

I

Andantino (♩=80)
Flute Version

Moderato (♩=80)
Violin Version

Piano

Copyright © 1948, 1965 by G. Schirmer, Inc. (ASCAP), New York, NY
International Copyright Secured. All Rights Reserved.
Warning: Unauthorized reproduction of this publication is
prohibited by Federal law and subject to criminal prosecution.

8

4

Measures 1-12 of a musical score in 2/4 time, key of D major. The score is written for three staves: two treble staves and one bass staff. The first system (measures 1-4) includes a first ending bracket over measures 3-4. The second system (measures 5-8) continues the melody and accompaniment. The third system (measures 9-12) includes a second ending bracket over measures 11-12. Dynamics include *dim.* and *p*. The piece concludes with a double bar line.

5

Measures 1-12 of a musical score in 2/4 time, key of D major. The score is written for three staves: two treble staves and one bass staff. The first system (measures 1-4) continues the melody and accompaniment. The second system (measures 5-8) includes a first ending bracket over measures 7-8. The third system (measures 9-12) includes a second ending bracket over measures 11-12. Dynamics include *p* and *mf*. The piece concludes with a double bar line.

6

4

p

cresc.

mf

cresc.

f

mf

7

6

cresc.

f

mp marcato

mp marcato

8

Measures 1-12 of the musical score on page 8. The score is written for three staves: two vocal staves (soprano and alto) and a piano accompaniment. The key signature is one sharp (F#). The tempo is marked 'Allegretto'. The score includes various musical notations such as notes, rests, and dynamic markings. The piano part features a prominent bass line with eighth notes.

Measures 1-12 of the musical score on page 8. The score is written for three staves: two vocal staves (soprano and alto) and a piano accompaniment. The key signature is one sharp (F#). The tempo is marked 'Allegretto'. The score includes various musical notations such as notes, rests, and dynamic markings. The piano part features a prominent bass line with eighth notes.

9

Measures 1-12 of the musical score on page 9. The score is written for three staves: two vocal staves (soprano and alto) and a piano accompaniment. The key signature is one sharp (F#). The tempo is marked 'Allegretto'. The score includes various musical notations such as notes, rests, and dynamic markings. The piano part features a prominent bass line with eighth notes.

Measures 1-12 of the musical score on page 9. The score is written for three staves: two vocal staves (soprano and alto) and a piano accompaniment. The key signature is one sharp (F#). The tempo is marked 'Allegretto'. The score includes various musical notations such as notes, rests, and dynamic markings. The piano part features a prominent bass line with eighth notes.

10

Page 10 of a musical score, measures 1 through 12. The score is written for a piano and features a complex, fast-paced melody in the right hand and a more rhythmic accompaniment in the left hand. The key signature is one sharp (F#) and the time signature is 3/4. The music is characterized by rapid sixteenth-note passages and trills. A trill in the right hand at measure 11 is marked with a box containing the number 7. The piece concludes with a final chord in measure 12.

11

Page 11 of a musical score, measures 1 through 12. The score continues from page 10, maintaining the same key signature and time signature. The melody in the right hand remains highly ornate with frequent trills and rapid sixteenth-note runs. The left hand provides a steady accompaniment with eighth and sixteenth notes. The piece ends with a final chord in measure 12.

12

19

14

Page 14 contains three systems of musical notation. Each system consists of a vocal line (soprano and alto staves) and a piano accompaniment (treble and bass staves). The key signature is one sharp (F#). The first system (measures 1-4) features a vocal melody with eighth-note patterns and a piano accompaniment with a steady eighth-note bass line. The second system (measures 5-8) continues the vocal melody with some grace notes and the piano accompaniment with a more complex rhythmic pattern. The third system (measures 9-12) shows the vocal melody concluding with a half note and the piano accompaniment with a final chordal resolution.

15

Page 15 contains three systems of musical notation, continuing from page 14. The first system (measures 13-16) includes a vocal line and piano accompaniment, with a measure rest in the vocal line at the beginning. The second system (measures 17-20) continues the vocal melody and piano accompaniment. The third system (measures 21-24) features a vocal line and piano accompaniment, with a measure rest in the vocal line at the beginning. The piano accompaniment includes a section marked 'poco' (poco) and a section marked 'R.H.' (Right Hand).

16

10

10

17

16

17